

"האמנות ורק האמנות! היא האמצעי הטוב ביותר לעשות את החיים לדבר אפשרי, הפיתוי הגדול לחיות, התמריץ הגדול של החיים".
(פרידריך ניטשה).

המחול בחינוך ובחיים

נורית רון (רונקין)

דו"ח על עבודת הוועדות העוסקות בשאלת הנחלת המחול לתלמידים מכל הגילים. בין ההנחות שהנחו את הוועדות: המחול הוא צורך אנושי בסיסי; המחול הוא ראי המשקף את הערכים והמסרים החברתיים והתרבותיים של החברה והתרבות לתולדותיהן. הוא כלי חוויתי, שניתן להקנות באמצעותו ערכים הומניים

במהלך שנת הלימודים התשי"ס נגשו 12 ועדות משנה של תחום המחול (כ-60 מורים), אנשי אקדמיה ומינהל בתחומי המחול המעשיים: מחול קלאסי, מחול מודרני, מחול עממי, מחול אתני, תנועה וכתב תנועה, קומפוזיציה ואימפרוביזציה וכן תחומי המחול התיאורטיים, היסטוריה של המחול, או ניתוח יצירות.

הוועדות עסקו גם בתחומי החינוך בגיל הרך, בבית הספר היסודי, במגזר הערבי, בחינוך הממלכתי-דתי. כן נידונו היבטים רפואיים במחול. התוכנית נבנתה בראייה מערכתית: שילוב המחול מגיל הגן ועד לחטיבה העליונה, לימוד מחול החל מן הרמה הבסיסית ועד להתמקצעות.

לפני שאציג את עקרונות התוכניות, אציג על כמה קשיים שהם אינהרנטיים לנושא החינוך לאמנות, שעלו בעבודת הוועדות: האמנות מעצם מהותה אינה ניתנת להגדרה אחת קולעת וממצה וככל שעברנו מתחום ההגיגים והרעיונות התיאורטיים לתחום העשייה, עלו שאלות עקרוניות רבות. שאלות העוסקות במה ואיך ללמד, בנושאי המדדים והקריטריונים להערכה. בסופו של התהליך, הצגנו תוכנית רחבה ללא תפיסה גורפת ואחידה לגבי ההוראה בתחום.

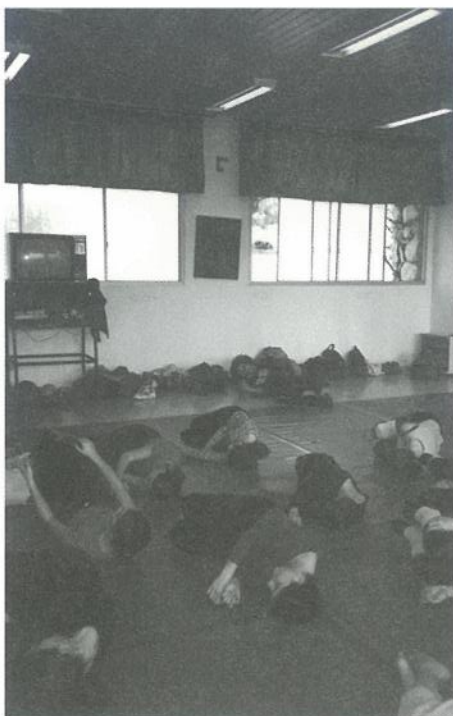
המחול, שהוא ביטוי אמנותי חוצה תרבויות, להבין אותו כאנגריה הבעתית שיכולה להביא לשינוי. המחול הוא תחום אמנותי שחייב להיות נגיש לכל אדם".

הפיקוח על המחול בישראל שם לו כמטרה מרכזית לשלב את המחול במטרות והיעדים של מערכת החינוך. במסמך "קווים לדמותה של מערכת חינוך אחרת – כולם ביחד וכל אחד לחוד" (ירושלים, תשנ"א 1995), ובדו"ח ועדת שנהר עם ועולם, נקבע, בין השאר, כי יש חשיבות מרכזית לעידוד התלמיד לעסוק באופן מעמיק בתחומי העניין האמיתיים שלו (על-פי בחירתו). הדו"ח מדגיש את הצורך בפיתוח יכולת חשיבה רפלקטיבית וביקורתית אצל התלמיד ובהגברת המודעות לחינוך לתרבות וליצירה יהודית, תוך קיום שיח מתמיד בין התרבות היהודית, מושגיה והאסוציאציות שלה, לבין התרבות הכללית. ממחקרים רבים בעולם ומניסיונו בארץ עולה, כי החינוך באמצעות מחול משרת מטרות רבות ומגוונות. הצעד, הצליל והתנועה לוקחים חלק בפעילויות יומיומיות, הן בטקסים והן ביצירת דימויים אישיים פנימיים וחיצוניים. המחול, לפיכך, יכול לשמש כדרך ייחודית לחינוך על-פי בחירה חופשית של התלמיד.

"יתכן שבני האדם רקדו לפני שהלכו" – אמר הפילוסוף בן המאה ה-18, גימבטיסטה ייקו. גם ממחקרים שנעשו על חברות קדומות פרימיטיביות ומעדויות שונות על החברות האלה עולה שימיו של המחול כימי האדם. מחקרים אלה מלמדים שהמחול תפס מקום בכל מגוון הפעילויות של האדם מלידה ועד מוות: מחולות, הצגות וחגיגות היו חלק בלתי נפרד מן החיים בכל התחומים. כך, למשל, זקני השבט בריקודי המלחמה, הקוצרים הרוקדים בעת עבודתם, וטקסי הריפוי שהריקוד הוא חלק מהם. בכל אלה שימשו הפנטומימה, החיקוי והרעדת הגוף, שהיו חלק מפעילות ספונטנית, כחלק בלתי נפרד מן החיים עצמם. המחול מהווה אפוא מעין מראה למציאות ולתרבות בהתהוותן של חברות שונות. לאורך התקופות והדורות חלה התפתחות נוספת והמחול ושאר האמנויות הפכו מפעילות יומיומית בלתי נפרדת מן החיים ל"מושא להתבוננות" של האדם, וזכו בתקופות אחדות ליוקרה רבה. אבל בימינו, אנו עדים לשחיקת יוקרתם והדבר בולט במיוחד בהתייחסותן של מערכות החינוך בעולם המודרני המערבי לאמנויות בכלל ולמחול בפרט. בארץ, כמו במקומות רבים בעולם, נחשב המחול למקצוע "מדף", שהוא בגדר מותרות. המקצוע אינו זוכה להכרה ולתמיכה מצד הממסד, הרואה בו מזה שנים תחום שוליים, המשמש לכל היותר דרך "להוצאת המרץ", או חוויה חברתית – ובוודאי לא תחום שיש בו תרומה לתהליכי למידה קוגניטיביים, רגשיים ומוטוריים.

כמורים וכאנשי חינוך בעלי תפיסה הוליסטית, אנו רואים את המחול כתחום בעל ערכים חברתיים, חינוכיים ותרבותיים. נוסף לכך, האקלים התרבותי בעולם, ובמיוחד בארץ, מחייב אותנו למצוא דרכים שיאפשרו לחשוף קהל רב ככל שניתן לתחום האמנותי. ולפיכך, יש לדעתנו הצדקה להעניק ללימודי המחול הכרה ולגיטימציה כחלק אינטגרלי של הלימודים במערכת החינוך הפורמלית.

חוקר המחול פיטר ברונסון הגדיר את היעד כך: "קיים צורך גדול בהבנה רחבה ומהותית של תפקיד המחול בחברתנו. יש צורך להבין את

משמאל ולמטה: אולפנה למחול "מגידו"
Left and bottom: Megido regional school of dance

הישראלי, המחול האתני של קבוצות שונות בישראל, המחול העירוני, המחול הכפרי, היכרות עם סגנונות במחול - קלאסי, מודרני, עכשווי. מפגש בין מחול הבמה למחול היומיום, תוך יצירת איזון ביניהם.

ג. מטרות התוכנית

1. התלמידים ילמדו את מושגי היסוד של שפת המחול על ביטוייה השונים.
2. התלמידים ילמדו להכיר מגוון מימושים של שפת המחול בהקשרים תרבותיים וחברתיים.
3. התלמידים ילמדו להבין ולהעריך את הקשרים בין המחול העולמי למחול היהודי והישראלי.
4. התלמידים יגבשו יכולת לדון, לפרש ולבקר יצירות מחול.
5. התלמידים יפתחו מודעות אסתטית וטעם אישי.

4. היכולת לחוות איכויות ומסרים אמנותיים ברמות העמקה שונות והיכולת להתבטא באמצעות המחול – מתפתחות ומבשילות באופן הדרגתי וטבעי, אך ניתן לטפח אותן באמצעות הכוונה, עיון, דיון, צפייה והתנסות.
5. המחול הוא שפה תנועתית ויזואלית. שפה ראשונה, שבה כל אדם לומד ומכיר את עצמו ואת הסביבה. זוהי שפה בסיסית הנחוצה לאדם פונקציונלית ואמנותית. כשפה, הוא כולל את הסמלים, הכללים, דרכי הביצוע, דרכי תצוגה וטקסטים. בעזרת השפה התנועתית, האדם מטפח יכולת רגשית, חשיבה ויצירה.
- הרחבת השפה המילולית על-ידי טיפוח תחומים תנועתיים וחזותיים תשכלל את החשיבה ותאפשר חשיבה יוצרת.
6. המחול מאפשר ליצור היכרות עם תרבויות שונות דרך הביטויים התנועתיים מחוליים שלהן. היכרות עם התרבות המקומית - המחול

התוכנית היא מודולרית באופייה, פלורליסטית וחופשית.

עקרונות התוכנית מתייחסים לנושאים הבאים:

1. ההיבט החינוכי: חשיפה למקורות ידע בנושאים הקשורים לעולם המחול. יכולת ניתוח של נושאים אלה בקונטקסטים שונים. הכשרת התלמידים לביקורת ולשיפוט עניינים.
2. ההיבט החברתי: החוויה האינדיווידואלית הבסיסית, תוך התייחסות למקומו של היחיד בסביבה הקרובה והרחוקה ותוך שימת לב לשוני בין תרבויות ומסורות שונות.
3. ההיבט התרבותי: לימוד מעמיק של העשייה האמנותית, דרכי ביטוי מחוליים של אותה תרבות בארץ ובעולם.
4. ההיבט האמנותי-מקצועי: פיתוח היכולת הגופנית כדי להביא את התלמידים לרמה גבוהה של מיומנות, שתאפשר להם ליזום ולבצע הפקות אמנותיות.

מטרות העל של התוכנית

א. התפיסה הרעיונית של התוכנית

תוכנית זו מכוונת להכשיר את התלמידים למפגש משמעותי ומעמיק עם אמנות המחול. בעזרת התוכנית יכירו התלמידים את שפת המחול, על שלל מרכיבי ההבעה שלה, כשפה חיה, מתפתחת ודינמית. הם יכירו אותה כשפה המגיבה לסביבה התרבותית, החברתית והפוליטית, כשפה המשתנה מתקופה לתקופה, מחברה לחברה, מתרבות לתרבות ומאמן לאמן.

המחול בישראל על כל היבטיו יילמד כחלק בלתי נפרד מנושאי הלימוד השונים. המורים ייצרו את האיזון בין אמנות המחול בת-זמננו לבין אמנות של תקופות מוקדמות יותר, בין המחול בעולם לבין זה שבישראל. הבסיס החוויתי הישיר נבחר כנקודת מוצא ללימוד.

ב. הנחות יסוד

1. המחול הוא צורך אנושי בסיסי.
2. המחול הוא ראי המשקף את הערכים והמסרים החברתיים והתרבותיים של החברה והתרבות לתולדותיה. הוא כלי חוויתי, שניתן להקנות באמצעותו ערכים הומניים. דרך חווית העשייה המשותפת מתוודע היחיד אל עצמו ואל האחר - בסביבות שונות: כיתה, עדה, מדינה, עולם.
3. המחול, בצד היותו ראי לנפש האדם והאמן, משמש גם להבעת עמדה או לביקורת על אירועים תרבותיים, חברתיים או פוליטיים. המחול הוא גם ביטוי לפריצת דרך ולמרד בקיים ובמקובל.